

BESZÁMOLÓ

MINDEN PÁLYÁZATTÍPUS ESETÉN

Ösztöndíjas neve: Ozsvárt Viktória

Bevezetés: A tudományos vagy művészeti program címe, tárgya (max. 250 karakter*)

„A népzenei inspiráció megjelenési formái a magyar zeneszerzésben (1945–1967)” című pályázati tervem ötlete a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Doktori Iskolájában készülő PhD disszertációm munkálatai közben fogalmazódott meg. A címben szereplő, meglehetősen tág témamegjelölés ettől az ötlettől vezérelve, a vizsgálandó tematika részletes meghatározásának hiányában született. Az elvégzett kutatás folyamán azonban körvonalazódtak a pontosabb témák, többek között a népzenei idézetek szerepének elemzése Lajtha hangszeres zenéjében vagy az 1950-es évek népzene és műzene kérdését tárgyaló zenetudományi és művészetpolitikai diskurzusainak feltérképezése.

A kutatási/művészeti program megvalósulása (max. 1000 karakter*)

Adminisztrációs okokból az eredetileg 10 hónapra tervezett pályázatot közvetlenül a benyújtást követően 5 hónapos időszakra módosítottam – a megvalósult vállalások részben emiatt nem egyeznek teljesen a pályázati tervben előirányzott tételekkel.

Jóllehet ösztöndíjas időszakom 2019. február 1-től indult el, a témában végzett kutatásaimat a Lajtha László kései alkotókorszakával foglalkozó disszertációm munkálatai kapcsán már 2018 őszén megkezdtem. Két, ugyanazon időszakban keletkezett, népzene-idézeteket tartalmazó Lajtha vonósnégyes elemzése kínált alkalmat a népzenei inspiráció lehetséges megjelenési formáinak megvilágítására, értelmezésére. Forrásaim az MTA BTK Zenetudományi Intézet 20–21. Századi Magyar Zenei Archívumában őrzött Lajtha-hagyatékban található partitúrák, a részben az Archívum honlapján található digitális folyóirattárból, részben az Arcanum internetes adatbázisból összegyűjtött sajtóanyagok, a Magyar Zeneművészek Szövetségének a Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött jegyzőkönyvei, a Zeneakadémia irattárában a Lajtha-csoport munkájáról található iratok voltak. A témáról 2018 novemberében konferencia-előadást tartottam, előbb magyar majd angol nyelvű tanulmányt fogalmaztam (megjelenés helye: *Magyar Zene* és *Studia Musicologica*). 2019 tavaszán a korábban megkezdett kutatás nyomán haladva három további Lajtha-művet vontam vizsgálódásom körébe, a két *Sinfonietta* (op. 43, op. 62), illetve az *Erdélyi esték* (op. 41) című vonóstrió szintén a népzenei ihletés különböző formáira szolgálnak példával. A művekről és zenetörténeti kontextusukról formálódó kéziratot közlésre fogadta el a *Zenetudományi dolgozatok 2019* szerkesztőbizottsága.

A zeneművek elemzése láthatóan fontos részét képezte pályázati tevékenységemnek. Ugyanakkor már a munka kezdetén szembesültem a terminológia és a definíció kérdésének problematikusságával. Mit nevezhetünk népzenei inspirációnak az 1950-es évek zenéjéről szólva, milyen kritériumok alapján tekinthető népnek egy-egy kompozíció zenei világa? A

kérdések tisztázásának érdekében egy viszonylag jól körülhatárolható egység, az *Új Zenei Szemle* népzenei témákkal foglalkozó cikkeit gyűjtöttem ki. Viszonyítási pontként Bartók és Kodály népzene és műzene kapcsolatának kérdését körüljáró írásait használtam. Az adatokat és észrevételeimet munkaanyagként táblázatba foglaltam. Mindez csupán felületi áttekintéssel szolgálhatott a népzene és műzene értelmezésének történetéről, viszont ráirányította figyelmemet Szabolcsi Bence népzene és műzene, illetve népzene és zenetörténet viszonyát érintő munkáira. Szabolcsi és Vargyas Lajos vitáiról 2019 tavaszán előadást tartottam az MTA BTK Zenetudományi Intézetében. Az előadás angol nyelvű változatának absztraktját elfogadták egy 2019 szeptemberében tartandó bécsi konferenciára. A magyar változathoz formálódó tanulmány a készülő *Járdányi és kora* című kötetben lát majd napvilágot.

A kutatási/művészeti program eredményei, rendezvények, publikációk, illetve publikálásra elkészült kéziratok tételes felsorolása (max. 500 karakter*)

Konferencia-előadások:

- „Népzenei inspiráció és klasszikus hagyomány Lajtha kései vonósnégyeseiben”. Előadás az *Évfordulók nyomában 2018* című konferencián. Szervező: MTA BTK Zenetudományi Intézet, 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum. Időpont, helyszín: 2018. november 22., Zenetudományi Intézet, Bartók terem.
- „A népzenei inspiráció megjelenési formái a magyar zeneszerzésben (1945–1967)”. Előadás az Új Nemzeti Kiválóság Program zárókonferenciáján. Szervező: Zeneakadémia. Időpont, helyszín: 2019. május 23., Zeneakadémia I. előadó.
- „»Szűrjék meg a hagyományt kritikus szemmel«. Népzene tudományi diskurzusok az 1950-es évek első felében”. Előadás *A 20. századi zenetörténeti források hitelessége* című konferencián. Szervező: MTA BTK Zenetudományi Intézet, 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum. Időpont, helyszín: 2019. május 28., Zenetudományi Intézet, Bartók terem.

Elkészült publikációk:

- „Népzenei inspiráció és klasszikus hagyomány Lajtha László kései vonósnégyeseiben”, *Magyar Zene* LVI/3 (2018. augusztus): 303–322.
- „Folklorism and Classical Tradition in László Lajtha’s Late String Quartets”, *Studia Musicologica* [2018, nyelvi lektorálás alatt]

Megjelenésre elfogadott kéziratok:

- „A népzene megjelenési formái Lajtha kései alkotókorszakában” [várható megjelenés a *Zenetudományi dolgozatok 2019* kötetében]
- „»A korszak kérdésére az egyes ember így vagy amúgy válaszol«. Szabolcsi Bence és Vargyas Lajos vitái az 1950-es években” [várható megjelenés a *Járdányi és kora* című kötetben]

Az eredmények tartalmi ismertetése (max. 1000 karakter*)

A ösztöndíjas időszakban elvégzett kutatómunka Lajtha zeneszerzői műhelyének elsősorban zenei szempontok szerint történő értékeléséhez szolgáltatott újszerű adalékokat. Így került például a vizsgálódás előterébe Lajtha egyes műveinek ironikus felhangja, amire az 1950-ben komponált 7. vonósnégyes népzenei idézetet tartalmazó lassú tételének harmóniai és formai elemzése során lettem figyelmes. A 10. vonósnégyesben található népzenei feldolgozások módja, a lejegyzés, a dallamok kiválasztása a részben azonos dallamanyagot felhasználó *Udvarhelyi táncokkal* (1952) és a művek alapjául szolgáló *Kőriscpatai gyűjtéssel* egybevetve Lajtha népzene- és műzenekoncepciójára enged következtetni.

Az 1946-ban befejezett első Sinfoniettában (op. 43) a második tétel Kádár Kata balladájával végződik. A népdalidézet jelentéstartalma enigmatikus – a tétel témáit Lajtha jellemzően megismétli, ám a népdal csupán egyszer hangzik el, így egyértelműen a történetek megoldásaként hat, beteljesíti a tétel mondanivalóját, egyfajta kinyilatkoztatás érzését kelti. Több jel mutat arra, hogy a balladában – csakúgy, mint az 1945-ben befejezett *Erdélyi estékben* – Lajtha és Erdély rendkívül bensőséges kapcsolatának dokumentumát ismerhetjük fel, a gesztusban az otthonnak Erdéllyel történő azonosítása figyelhető meg.

Az elvégzett vizsgálódás nyilvánvalóvá tette a külföldi kitekintés szükségességét. A kvartettekkel kapcsolatban a Lajtha párizsi köreivel kapcsolatban álló Heitor Villa-Lobos vonósnégyeseinek elemzése jelent elvégzendő feladatot; az összevetés a formaépítés és a népzenei inspiráció tekintetében egyaránt tanulságos lehet. Népzene és műzene kérdésében, illetve a népzene feldolgozásának módját elemezve megkerülhetetlennek tűnik a Lajtha által nagyra becsült Ralph Vaughan Williams népzeneszemléletének vizsgálata. Ez által nemcsak két zeneszerző alkotóműhelyének, hanem a két országban zajló népzene kutatás módszertanának összehasonlító elemzésére is kínálkozik alkalom.

A Lajtha életművéhez szorosan kapcsolódó témák mellett az ösztöndíjas időszak lehetővé tette a kutatás kiterjesztését a zentudománytörténeti kutatások területére. Vizsgálódásom középpontjában Szabolcsi Bence *Népzene és történelem* című, 1954-ben megjelent kiadványa, illetve a nyomában napvilágot látott reflexiók álltak. A kötettel és egyáltalán Szabolcsi munkásságával kapcsolatban megnyilatkozó indulatok és a látványosan különböző vélemények arra engednek következtetni, hogy a jelenségek háttérében mélyebben meghúzódó folyamatokat sejtethetünk. Elgondolkodtató kérdéseket vet fel a Vargyas Lajos részéről Szabolcsit ért erőteljes bírálatok közéleti kontextusa. Vargyas ekkoriban már jelentős tudományos publikációkat tudhatott maga mögött, mégis túlzott merészségről tett volna tanúbizonyságot a nyílt támadásokkal. Ezért is feltételezhetjük, hogy az általa hangoztatott zenetörténeti szemlélet markáns képviselőjének háttérében jelentős támogatói kör állhatott. A téma mélyebb kifejtéséhez további kutatások szükségesek. A megkezdett munka folytatására disszertációm befejezését követően remélhetőleg lehetőségem nyílik még.

Az eredmények várható további hasznosítása (max. 500 karakter*)

Az ösztöndíjas időszakban végzett kutatás eredményeit készülő disszertációm mellett további publikációkban tudom hasznosítani, a zenetudománytörténeti kérdések felvetése pedig egy később megvalósítandó tématerv alapjául szolgálhat. A Lajtha műveiben felbukkanó népzenei idézetek és allúziók elemzése a Lajthával foglalkozó szakirodalomból eddig hiányzó

esztétikai, műfaj történeti és zeneszerzés technikai szempontú elemzésekhez és értékelésekhez szolgáltat fontos alapanyagot. A Szabolcsi és Vargyas között lezajlott vitákról gyűjtött tapasztalatokat 2019 szeptemberében a Nemzetközi Magyarstudományi Társaság és a Bécsi Egyetem doktorjelölteknek szóló konferenciáján angol nyelven prezentálom. A témáról 2019 májusában megtartott konferencia-előadás szerkesztett és jelentősen bővített változatát a Dalos Anna által vezetett NKFIH K 123819 pályázat vállalásaként készülő *Járdányi és kora* című kötetben publikálom.

Kötelező mellékletek: a megvalósult események, rendezvények (oktatás, konferencia, koncert) dokumentációja, megvalósult publikációk, elkészült kéziratok

Kelt: Budapest, 2019. június 27.

[Ozsvárt Viktória]
pályázó aláírása

A szakmai beszámolót jóváhagyom.

[Dalos Anna]
témavezető aláírása